

УДК 338. 483. 1: 069 (477.53)

Борисова О. В.

*кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ У ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ ПОЛТАВЩИНИ

У статті описані структура та сучасний стан історико-культурних ресурсів Гадяцького району Полтавської області. Зауважені пріоритетні види туризму. Проведено SWOT-аналіз розвитку історико-культурних ресурсів району. Виділені перспективні напрями залучення історико-культурних ресурсів Гадяцького району у туристичну галузь краю.

Ключові слова: Гадяцький район, туристична галузь області, історико-культурні ресурси.

Постановка проблеми. На сучасній туристичній мапі України вистачає відомих та неповторних місць зі своєю дивовижною природою, культурною і духовною спадщиною, самобутністю, є й місця малознані та маловідомі, але від цього не менш цікаві.

Стратегія стійкого розвитку галузі туризму та рекреації в Україні передбачає залучення в процес створення національного туристичного продукту нових туристично привабливих територій. Яскравим прикладом гармонійного поєднання та співіснування природної краси та багатой історико-культурної спадщини є Гадяцький район Полтавської області, який сміливо можна назвати районом-музеєм, районом-заповідником. На його території виявлено 448 об'єктів історико-культурної спадщини, у тому числі 146 пам'яток археології, 301 пам'ятку історії, 4 пам'ятки мистецтва та 26 пам'яток архітектури. Частина з них, а саме 19, є комплексними. Близько 60% об'єктів історико-культурної спадщини перебуває у незадовільному стані та потребує проведення робіт з реставрації, облаштування для туристичних відвідувань.

Історико-культурні ресурси є важливою складовою туристичного потенціалу, проте, досі, багато визначних пам'яток не включено у туристичні маршрути, що призводить до їх використання в обмежених масштабах. Все це відчутно впливає на

вітчизняний туристичний бізнес, який при належній рекламі може давати значний економічний і соціальний ефект.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-культурна спадщина району є предметом дослідження таких науковців, як П. А. Гавриш [1], В. В. Шерстюк [9] – археологічні пам'ятки району; В. Костюк [3], А. Панасенко [5], М. Ф. Торяник [7], І. Чайка [8] – краєзнавчі дослідження району; Н. О. Стецюк, О. Р. Ханнанова [6] – питання, пов'язані з розвитком рекреаційної діяльності на Гадяччині; В. О. Мокляк [4], В. В. Шерстюк [9] – аспекти з духовної спадщини району.

Формування цілей статті. Виділення перспектив залучення історико-культурних ресурсів Гадяцького району у туристичну галузь Полтавщини; визначення пріоритетних напрямів туризму на Гадяччині.

Виклад основного матеріалу. Гадяцький район розташований на Лівобережжі Дніпра у північно-східній частині Полтавської області.

Історія Гадяччини починається з появи людини на території району. Цей відлік розпочинається з часів пізнього палеоліту – 15-17 тисяч років тому, про що свідчить особлива група історико-культурної спадщини району – пам'ятки археології, більшість з яких є унікальними, цінними і мають державне значення. Як приклад, маємо згадати про Сергіївську пізньопалеолітичну стоянку (с. Краснознам'янка) – одну з небагатьох на теренах України, яка за своїм археологічним матеріалом є подібною до всесвітньовідомої Кирилівської стоянки в м. Києві.

Серед 146 об'єктів історико-культурної археологічної спадщини району особливе місце належить групі курганних могильників. Абсолютно унікальним об'єктом скіфології є Броварківський курганний могильник VI-IV ст. до н. е. біля села Броварки, що вже давно став еталоною пам'яткою природи. Могильник складається з 200 курганів, більша частина з яких розташована на сучасних присадибних ділянках мешканців села. Висота курганів 5-12 м – вони є найвищими серед курганів скіфської доби на Полтавщині, перші наукові дослідження яких проводилися під керівництвом відомого археолога В. Хвойки [1].

На околиці с. Книшівка знаходиться городище, засноване у VII ст. до н. е. землеробськими племенами, яких більшість дослідників вважають протослов'янами. В ландшафті чітко простежуються рештки земляних валів, що вказують на розміри давнього городища. Серед великої кількості кісткового та керамічного матеріалу в розкопах виявлено ряд унікальних знахідок, серед яких бронзова монета батька Олександра Македонського, царя Македонії Філіпа II.

До давньоруського часу відноситься городище на території с. Сари. Слов'янське городище VIII-X ст. н.е. в свій час було частиною лінії захисту від степових кочівників, яка проходила по р. Псел.

Однак, це лише короткий перелік об'єктів археологічної спадщини Гадяччини, які у разі їх часткового дооблаштування можуть стати справжньою окрасою будь-якого туристичного маршруту або базою для створення низки окремих тематичних маршрутів.

Найбільша група об'єктів культурної спадщини, що нараховує 301 пам'ятку – це пам'ятки історії, що охоплюють період із другої половини XVII – до кінця XX століття. Значна їх частина знаходиться в центрі району – старовинному місті Гадячі – місті козацької слави, яке має статус однієї з гетьманських столиць України, засноване у 1634 році. Саме історико-культурний потенціал міста може стати базою для розвитку різних видів туризму.

В 1658 році в Гадячі гетьманом І. Виговським був підписаний договір між Україною та Річчю Посполитою, відомий під назвою «Гадяцький трактат». Це була перша спроба офіційно об'єднати Україну і поставити її на один щабель з європейськими державами, стати вільною, незалежною державою. 18 червня 1663 року м. Гадяч стає першою столицею Лівобережної України, політичним центром Гетьманщини. Тут знаходився уряд на чолі з гетьманом І. Брюховецьким, зберігалися клейноди, хоругви, військовий скарб, видавалися гетьманські накази. Місто стає центром дипломатичних шляхів, його визнають як московський, польський та уряди інших держав. І. Брюховецький активно розбудовує місто, перебудовує оборонні та адміністративні споруди, доповнює архітектурний ансамбль полковою родинною Богоявленською церквою. До наших днів від гетьманського замку на Замковій горі збереглися лише підземні ходи та єдина будівля – кам'яниця, в якій на початку XX століття, перебудованій під в'язницю, за свої політичні переконання перебувала О. Пчілка. Пізніше, в роки німецької окупації, в будівлі розміщувався табір для військовополонених та збірний пункт для відправки молоді на примусові роботи до Німеччини. А в 70-х роках в її стінах була розміщена однорічна сільськогосподарська школа, яка згодом перетворилася на філіал Національного наукового центру «Інститут бджільництва» – провідний науковий заклад держави, завдяки чому м. Гадяч сьогодні має статус неофіційної столиці вітчизняного бджільництва. Наявність означеного закладу з багатогранною віковою історією в поєднанні з природно-ресурсним потенціалом міста, який характеризується лікувально-цілющим впливом на організм,

здатні стати сприятливим фоном для відпочинку та розвитку екологічного та оздоровчого видів туризму.

Підземелля м. Гадяча – це окрема сторінка в історії міста. Місцеві краєзнавці за часом виникнення, цеглою і способом укладки умовно поділяють їх на групи: найдавніші, періоду Київської Русі, періоду Гетьманщини та Північної війни. В підземеллях міста в різні часи існували: козацька в'язниця, льохи для зберігання припасів і військової амуніції, гетьманські скарбниці, схованки особистих цінних речей. Гадяцькі підземелля прокладені в твердій глині, значна частина їх пошкоджена під час сучасного будівництва та внаслідок обвалів, але ті, що збереглися, поза сумнівом, є не лише найцікавішим історичним, але й перспективним туристичним об'єктом. Зі знахідок підземель (експонати скіфської доби, перначі, козацькі мушкети, списи, монети, кинджали тощо) в місті створена окрема експозиція «Підземний світ» [7].

З історією міста як з ранговою гетьманською маєтністю нерозривно пов'язані долі гетьманів України – Б. Хмельницького, І. Самойловича, І. Мазепи, Д. Апостола, К. Розумовського. Гетьманський період в історії Гадяча відображено в численних яскравих експозиціях краєзнавчого музею міста, які були суттєво відновлені до 350-ї річниці підписання Гадяцького трактату.

Гадяцький край разом з м. Гадяч вважається колискою Драгоманівського роду, бо саме звідси починається історія славнозвісної родини, що «подарувала» світу О. Пчілку, М. Драгоманова, Л. Українку.

Перші згадки про родину відомі ще з часів гетьманування Б.Хмельницького.

Один з представників Драгоманових, Яким, на початку XIX ст. оселився неподалік від Гадяча у селі Малі Будища. Саме тут з'явився на світ Петро Драгоманов – батько Олени Пчілки та Михайла Драгоманова. Будищанський родинний маєток не зберігся, лише відкривається чудовий краєвид на долину р. Псел, на березі якої про Драгоманових нагадують залишки водяного млина – родинної власності.

Петро Драгоманов, ставши юристом та одружившись, переїжджає до м. Гадяча. Тут, у побудованій ним садибі, народилися всі п'ятеро дітей Драгоманових, серед них майбутній український політичний діяч – Михайло, а також письменниця і громадська діячка – Олена.

Садиба Драгоманових в Гадячі не збереглася. На її місці встановлено пам'ятний знак, а саме місце називають Драгоманівською горою.

Михайла Драгоманова з Гадячем пов'язують лише дитячі роки та навчання у місцевому повітовому училищі.

Доля Олени Пчілки тісно переплітається з рідним містом. Вона живе тут в роки революції та громадянської війни. Працює редактором газети «Гадяцького земства», стає головою Гадяцького товариства «Просвіта», організовує аматорський дитячий театр, репертуар для якого пише сама. Завдяки Олені Пчілці місто стає політичним осередком національно свідомих сил.

Однією з визначних пам'яток міста, пов'язаних з родиною Косач-Драгоманових є урочище Зелений Гай, де в 1899 році Оленою Пчілкою був побудований двоповерховий садибний комплекс, що складався з головного будинку, флігеля, повітки, купальні, криниці, погреб та саду. В будинку матері проводила літні місяці 1899, 1900-1906 рр. Леся Українка. Тут вона написала понад 30 віршів, перекладів, статей, велику кількість листів. На початку ХХ століття Зелений Гай стає осередком духовності й культури – на гостини до Лесі Українки приїжджали О. Кобилянська, М. Старицький, В. Стефаник, П. Мирний, С. Мержинський, К. Квітка, М. Лисенко, Г. Хоткевич, Ф. Красицький та ін.

Хутір Зелений Гай сьогодні перейменовано на Лесин Гай. На місці, де стояв будинок О. Пчілки, створено меморіальну зону: на честь сторіччя з дня народження Л. Українки встановлено обеліски з її портретом, а також портретами матері та дядька М. П. Драгоманова, побудована альтанка, упорядковані джерела, якими користувалася родина Драгоманових. На співочому полі щороку проводиться театралізоване свято «Дивоцвіт Лесиного Гаю» та фестиваль «Лесині джерела», які привертають увагу до творчості поетеси учасників різного віку з різних регіонів України. В 2013 році в центрі міста на вулиці Гетьманській було закладено перший камінь в спорудження пам'ятника Лесі Українці за макетом відомого скульптора І. Кавалерідзе.

З історією міста пов'язане ім'я видатного українського письменника П. Мирного, який 14-ти річним юнаком влаштувався писарем в Гадяцький суд, де пропрацював майже 10 років. Пізніше життя Гадяцького повіту кінця ХІХ ст. було детально описано ним у романі «Хіба ревуть воли як ясла повні». На території сучасного району і в самому місті в різні періоди перебували М. Гоголь, Г. Сковорода, А. Чехов, Т. Шевченко. Слід зазначити, що Гадяччина є місцем, де був написаний унікальний твір з історії Гадяцького краю, і не лише його, а й усієї України доби козаччини – твір полковника Гадяцького козацького полку Григорія Граб'янки, відомого на весь світ як «Літопис Григорія Граб'янки, або літопис Самовидця».

Таким чином, на базі місцевого краєзнавчого матеріалу є можливість для формування окремого туристичного напрямку – літературного туризму, спрямованого на відродження духовності, історичної пам'яті, формування у громадян і, передусім, у молоді, любові до рідного краю, патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурних надбань.

Історія Гадяччини виявилася багатою на військові події. Двадцять об'єктів історико-культурної спадщини на території краю розповідають про Північну, Першу світову, Громадянську та Другу світову війни у вигляді могил, пам'ятників і пам'ятних знаків полеглим воїнам та односельцям, місць розстрілів чи боїв. Ці події можуть слугувати значним туристичним ресурсом для розвитку військово-історичного, військового (мілітарі), сентиментального видів туризму на Гадяччині.

Гадяцький район є перспективним, безпечним та привабливим для розвитку релігійного туризму та паломництва і, навіть, на міжнародному рівні. Слід зазначити, що для молоді української держави проблеми збереження і використання історичних традицій належать до числа найактуальніших, що обґрунтовує місце зазначеного туристичного напрямку на рівні суспільно важливої складової ідеології державотворення та національного відродження.

На території району знаходиться близько 40 релігійних об'єктів, що належать до різних конфесій. Діючими є 24 православних храми, 8 з яких побудовані до 1910 року.

Вже сьогодні м. Гадяч є осередком паломницького туризму. В місті у 1813 р. на єврейському цвинтарі похований геній і мудрець єврейського народу, великий авторитет у законах Тори, засновник руху Хабат – рабін Шнеур Залман (1745 – 1813 рр.). На місці захоронення рабіна збудовано усипальницю, яка постійно відкрита для приїжджих євреїв. Кожного року в день смерті праведника до Гадяча приїздять близько 10 тис. євреїв з різних країн світу. Поблизу усипальниці, на кошти єврейської громади, побудовано велику синагогу та готель для паломників, встановлено пам'ятний знак на місці загибелі 600 євреїв у роки Другої світової війни.

Гадяцький район – центр старообрядництва. В с. Соснівка знаходиться церква Різдва Христового – один з п'ятдесяти старообрядних (древлеправославних) храмів України.

Серед перлин українського національного зодчества особливу групу становлять храмові будови початку ХХ ст., що відбивають пошуки в архітектурі українського національного стилю. На Гадяччині подібними прикладами є муровані церковні споруди на честь Святої Покрови в селах Плішивець та Римарівка.

Римарівський храм побудовано у 1903 р. у візантійському стилі на кошти майора Віктора Юр'єва, власника навколишніх земель. Храм мав чотири аналоги в різних містах Росії, а на даний час зберігся лише один – церква Святої Покрови в Санкт-Петербурзі. У 70-ті роки ХХ ст. храм хотіли підірвати, але споруда виявилася настільки міцною (товщина стін 1 м., фундаменту – більше 2 м.), що не піддалася руйнації. Впродовж 1991 – 1993 рр. після складних реставраційних робіт церква-напівруїна перетворилася на величний храм. Римарівська церква нині одна з дев'яти парафій ПЦКП на Гадяччині.

За розмірами і монументальностями з Римарівським храмом може зрівнятися лише церква Святої Покрови в с. Плішевець. Протягом 1902-1906 рр. за ініціативою П. Левицького, першого митрополита української автокефальної православної церкви, в Плішивцях було зведено розкішний дев'ятибанний мурований храм за проектом відомого московського архітектора і художника І. С. Кузнецова. Останній зумів не тільки відтворити в камені точну копію дерев'яної запорізької церкви, а й удосконалити загальний силует будови, наблизивши її до початкового вигляду Новомосковського собору в Дніпропетровській області. В часи Другої світової війни церква стала своєрідною фортецею, що захищала шлях до Гадяча. Про це нагадують численні кульові отвори в її стінах, які лишилися нащадкам як свідчення тих трагічних часів.

Значна увага в релігійному туризмі завжди приділяється сакральним центрам – місцям з особливими властивостями, які з давніх-давен притягували людей в бажанні отримати в священному місці частинку святості, магічної сили. Сакральними центрами в Гадяцькому районі вважаються: цілюще джерело Івана Предтечі (Іванове джерело), яке в народі називають Холодним; Високе узгір'я – Красна Гірка в селі Малі Будища – місце, де був розташований Красногірський Миколаївський чоловічий монастир, та місце в с. Лютенька, де стояла окраса всієї гетьманщини – церква на честь Успіння Пресвятої Богородиці.

Красногірський монастир був заснований в XV столітті. За час свого існування ним опікувалися всі гетьмани, доля яких була пов'язана з містом Гадяч. Під час Північної війни монастир відвідували Петро I та Карл XII. На його напівзруйнованому подвір'ї в XIX ст., коштом родини Драгоманових, була зведена Миколаївська церква, в якій охрестили М. Драгоманова та О. Пчілку. У 1984 р. церква була підірвана. В намолене місце постійно приходять віряни. За умови його належного облаштування воно має перспективу перетворитися на потужний інформативний туристичний об'єкт.

Потужним сакральним центром Гадяччини є с. Лютецька – місце, де у 1686 р. була побудована перша кам'яна церковна споруда повіту, одна з найвизначніших пам'яток України козацької доби – Запорізька Свято-Чепенська церква. Вона простояла 287 років і була підірвана в 1985 р. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 р. церкву включено до Програми відтворення видатних пам'яток історії та культури України. Під час розкопок, які проводилися у 2008 – 2010 рр. на місці храму виявлено поховання гетьмана І. Брюховецького. Сьогодні у відроджений храм в с. Лютецька приїздять віряни з усієї Полтавщини в бажанні побути на святому намолоеному місці [8].

Висновки. Ознайомившись, хоча і з неповним переліком історико-культурних ресурсів Гадяцького району, слід зауважити той факт, що вони є достатньо потужною базою для розвитку індустрії туризму, що є важливим чинником забезпечення сталого розвитку району та області в цілому. SWOT-аналіз історико-культурного потенціалу Гадяччини допомагає сконцентрувати увагу на сильних сторонах і можливостях, які створять умови для конкретних дій щодо подолання перешкод та проблем, які виникатимуть на шляху залучення ресурсної бази в індустрію туризму.

Сильні сторони:

1. Різноманітність культурно-екскурсійних об'єктів та релігій дозволяє розвивати різні туристичні продукти із урахуванням місцевого колориту та автентики;
2. Визначні особи в історії краю (І. Брюховецький, Г. Граб'янка, Л. Українка, О. Пчілка, П. Мирний, Н. Амбодик – Максимович, О. Засядька, М. Духов та ін.);
3. Історичні центри, культурні осередки (м. Гадяч, с. Лютецька, с. Веприк, с. Соснівка);
4. Значна кількість музеїв: пам'ятки архітектури, дерев'яні церкви, краєзнавчі, профільні;
5. Збережені традиції, народні святкування, промисли та ремесла;
6. Культурні заходи, колективи та фестивалі: «Лесині джерела», «Дивоцвіт Лесиного гаю», Свято меду, фестиваль народних промислів тощо;
7. Задовільний екологічний стан, лікувально-цілющий вплив природно-ресурсного потенціалу району.

Слабкі сторони:

1. Незадовільна матеріально-технічна база закладів культури;
2. Недостатнє державне фінансування, збереження та відновлення визначних пам'яток культури;

3. Недостатня кількість закладів розміщення та харчування, пристосованих до обслуговування туристичних груп у сільських населених пунктах; відсутність дієтичного та різноконфесійного харчування;

4. Невисока активність закладів культури різного рівня у просуванні своїх пропозицій;

5. Погані дороги, відсутність туристичних знаків, недостатнє автобусне сполучення у місті та між селами;

6. Практична відсутність організованого екскурсійного туризму та гідів-екскурсоводів із знанням іноземних мов;

7. Незначний рівень реклами в інших регіонах України;

8. Низький рівень співпраці із туроператорами та корпоративними замовниками з інших областей.

Розвиток туристичної галузі є вкрай важливим для Гадяцького району, оскільки дозволить створити нові робочі місця, розвинути сільську та міську інфраструктуру, вирішити, до певної міри, комплекс проблем соціально-економічного порядку і саме максимальне використання історико-культурної спадщини є важливою складовою у вирішенні цього питання. Серед можливостей залучення таких ресурсів є: відродження старих храмів та будівництво нових, для повноцінного розвитку релігійного туризму; інвентаризація історико-культурних, сакральних-духовних місць, пам'яток, які приваблюють туристів; активна робота щодо пошуку інвесторів та залучення інших джерел фінансування для реставрації історико-культурних пам'яток; перетворення Чепенської церкви в с. Лютецька на історико-меморіальний комплекс-центр духовності та козацької слави району; співпраця з друкованими та інтернет-виданнями туристичного спрямування; розробка управлінням культури райдержадміністрації разом з краєзнавчим музеєм м. Гадяча низки туристичних маршрутів різного спрямування та забезпечення гідів, провідників туристичних груп, організаторів маршрутів; облаштування історичного центру м. Гадяча – Замкової гори, перетворення її на історико-меморіальний комплекс – справжній центр гетьманської столиці та козацької слави; більше уваги приділити паломницькому туризму, який не обслуговується в районі на належному рівні та спричиняє незручності як для тисяч щорічних прочан – хасидів, так і для місцевих жителів, адже саме паломництво повинно стати істотним каналом наповнення районного бюджету, сприяти створенню сучасної цивілізаційної інфраструктури туризму.

Список використаної літератури

1. Гавриш П. Я. Племена скіфського часу в лісостепу Дніпровського Лівобережжя (за матеріалами Припсілля) / П. Я. Гавриш. – Полтава: Археологія, 2000. – 240 с.
2. Герасимчук В. Виговщина і Гадяцький трактат. / В. Герасимчук. – Львів: Світ, 1990. – 134 с.
3. Костюк В. С. Гадяч – гетьманська столиця та незагоєні рани України. / В. С. Костюк. – К.: КВІЦ, 2013. – 150 с.
4. Мокляк В. О. с. Малі Будища, Гадяцький р-н. Православної церкви громада. Миколаївська церква / В. О. Мокляк, Т. П. Пустовіт // Полтавіка: Полтавська енциклопедія / ред. кол.: О. А. Білоусько, Ю. М. Варченко та ін. – Полтава: Полтавський літератор, 2009. – Том 12. Релігія і церква. – 371 с.
5. Панасенко А. Я. Гадяч. Історико-краєзнавчий нарис. / А. Я. Панасенко. – Гадяч, 1992. – 124 с.
6. Стецюк Н. О., Ханнанова О. Р. Перспективи розвитку рекреаційної діяльності проєктованого регіонального ландшафтного парку "Гадяцький". (Полтавська область). / Н. О. Стецюк, О. Р. Ханнанова // Вісник Черкаського університету. Серія: Біологічні науки: Збірник наукових праць. – Частина 3. – Черкаси, 2010. – № 191. – С. 136-142.
7. Торяник М. Ф. Гадяцькі підземелля. / М. Ф. Торяник. – Гадяч: вид-во "Гадяч", 2012. – С. 9.
8. Чайка І. Дзвони над Лютенською. / І. Чайка. – Гадяч: вид-во "Гадяч", 2001. – 438 с.
9. Шерстюк В. В. Гадяцький Красногірський Миколаївський монастир / В. В. Шерстюк // Полтавіка: Полтавська енциклопедія / ред. кол.: О. А. Білоусько, Ю. А. Варченко та ін. – Полтава: Полтавський літератор, 2009. – Том. 12. Релігія і церква. – С. 145.

БОРИСОВА О. В. ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫХ РЕСУРСОВ ГАДЯЧЕСКОГО РАЙОНА В ТУРИСТИЧЕСКУЮ ОТРАСЛЬ ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье описаны структура и современное состояние историко-культурных ресурсов Гадячского района Полтавской области. Отмечены приоритетные виды туризма. Проведен SWOT-анализ – анализ развития историко-культурного туризма в

районе. Выделены перспективные направления привлечения историко-культурных ресурсов Гадячского района в туристическую отрасль края.

Ключевые слова: Гадячский район, туристическая отрасль области, историко-культурные ресурсы.

BORYSOVA O. V. PROSPECTS OF ATTRACTING HISTORICAL AND CULTURAL RESOURCES OF THE GADYACH REGION IN THE TOURISM INDUSTRY EDGE OF POLTAVA REGION

The article describes the structure and current state of historical and cultural resources of the Gadyach region. Priority types of tourism are marked. In the article SWOT-analysis of historical and cultural tourism in the region is completed. Promising directions for bringing historical and cultural resources of the region in the tourism industry edge are highlighted.

Keywords: Gadyach region, tourism area, historic and cultural resources industry.